

Marina Radčenko

Putopisna svjedočanstva o Rusiji 20-ih i 30-ih godina XX. stoljeća objavljena u Hrvatskoj

Petrograd

Lenjingrad

Moskva

Arhangelsk

Sverdlovsk

Čeljabinsk

Krasnojarsk

PREMIER
Publishing

Marina Radčenko

**Putopisna svjedočanstva o Rusiji
20-ih i 30-ih godina XX. stoljeća
objavljena u Hrvatskoj**

PREMIER
Publishing

Praha 2024

DOI [10.29013/TouristTestimoniesAboutRussia.M.Radchenko.130.2024](https://doi.org/10.29013/TouristTestimoniesAboutRussia.M.Radchenko.130.2024)

ISBN 978-80-88612-28-5

Recenzenti:

Prof. dr. sc. Zdenka Matek Šmit, redovita profesorica u miru
(Zadar, Hrvatska)

Polina Korolkova, PhD, docentica na Katedri za slavistiku
i srednjoeuropske studije Ruskog državnog humanističkog
sveučilišta (Moskva, Rusija)

Marina Radčenko

**Putopisna svjedočanstva o Rusiji 20-ih i 30-ih
godina XX. stoljeća objavljena u Hrvatskoj** – Praha :
Premier Publishing s.r.o. 2024. – 130 s.

Knjiga se bavi putopisnim zapisima europskih i – u prvom redu – hrvatskih pisaca, nastalima nakon Listopadske revolucije. U osam poglavlja analizirana su literarna svjedočanstva o Sovjetskoj Rusiji dvadesetih i tridesetih godina XX. stoljeća. To su tekstovi hrvatskih pisaca (M. Krleža, A. Cesarca i A. Cilige) i prevedeni na hrvatski jezik putopisi stranih autora (E. Tollera, A. Słonimskog, A. Gidea i E. Šinka). Analiziraju se različiti pristupi spomenutih pisaca prema stvaranju putopisne proze, koja odražava rusku sovjetsku zbilju.

Subscribe to print 18/03/2024. Format 60×84/16.

Offset Paper. Garnitura Arno Pro. Pec. liter. 12.

Typeset in Premier Publishing s.r.o. Praha, Czech Republic.

Printed by Premier Publishing s.r.o.

Praha 8 – Karlín, Lyčkovo nám. 508/7, PSČ 18600, Czech Republic

pub@ppublishing.org, ppublishing.org

SADRŽAJ

UVOD.....	4
I. AUGUST CESAREC O RUSIJI DVADESETIH GODINA	6
II. KRLEŽIN RUSKI IZLET	21
III. TOLLEROVA REVOLUCIONARNA MOSKVA	43
IV. RUSKI PUTOPIS ANTONIJA SŁONIMSKOG	56
V. GIDEOV POVRATAK.....	72
VI. DANAŠNJA RUSIJA AUGUSTA CESARCA	87
VII. CILIGINIH DESET GODINA	90
VIII. MOSKOVSKI DNEVNIK ERVINA ŠINKA	102
ZAKLJUČAK.....	121
IZVORI.....	123
LITERATURA	125

UVOD

Nakon Listopadske revolucije 1917. godine naglo je poraslo međunarodno zanimanje za Rusiju, ruski narod i njegovu kulturu kao nov i važan fenomen u svjetskom političkom zbivanju. Mnogi su europski književnici posjetili sovjetsku državu dvadesetih i tridesetih godina XX. stoljeća. Želja za upoznavanjem prve na svijetu socijalističke zemlje odrazila se u mnoštvu knjiga i publikacija gdje putnici u Rusiju opisuju društvene, političke, književne i umjetničke prilike u SSSR-u.

Dvadesetih godina prošloga stoljeća autorima „ruskih putopisa“ svojstven je pretežno pozitivan odnos prema sovjetskoj zbilji, što ne isključuje kritičke primjedbe. Tridesetih godina situacija se mijenja. Određujući se prema Staljinovoj Rusiji s obzirom na jačanje fašizma u Europi, pisci se opredjeljuju za ili protiv SSSR-a, sredine gotovo ni nema. Stvaraju se djela koja teže apologiji sovjetskog sustava ili, naprotiv, izrazito kritična.

Raščlanjujemo literarna svjedočanstva o Sovjetskoj Rusiji, koja su bila pristupačna hrvatskom čitatelju, znači, tekstove hrvatskih autora i prevedene strane putopise.

Temeljita svjedočanstva o susretu s Sovjetskom Rusijom ostavili su August Cesarec (posebice u člancima objavljenim poslije prvog putovanja 1922. i 1923. godine) i Miroslav Krleža (*Izlet u Rusiju*, 1926), kao i manje poznat putopisac Ante Ciliga (*Deset godina u Sovjetskoj Rusiji*, 1943).

Putopisnu prozu hrvatskih pisaca razmatramo na pozadini tekstova stranih književnika prevedenih na hrvatski jezik. To su: *Moskva – New York – Madrid*, njemačkog pisca Ernsta Tollera (na njemačkom jeziku putopis je objavljen u knjizi *Skroz – Quer durch*, 1930., hrvatski prijevod 1933.), *Moj put u Rusiju* poljskog pjesnika Antonija Słonimskog (*Moja podróż do Rosji*, 1932., hrvatski prijevod 1933.), *Povratak iz SSSR-a* francuskog pisca André Gidea (*Retour de l'URSS*,

1936., hrvatski prijevod 1937.) i *Roman jednog romana (Bilješke iz moskovskog dnevnika od 1935. do 1937. godine)* mađarskog pisca Ervina Šinka.

Svi su ti književnici dolazili u Rusiju kao pozvani gosti sovjetske vlade ili bi bili nazočni na nekom međunarodnom skupu. Njihova djela ponešto odudaraju od tradicionalnog oblika putopisa kao književne vrste u kojoj pisac pripovijeda zgode na putu, opisuje mjesta kroz koja putuje i gdje biva, zapažanja o ljudima koje ondje susreće, njihovu načinu života, te povijesnim, kulturnim i umjetničkim znamenitostima. Izdvajamo različite pristupe spomenutih pisaca prema stvaranju putopisne proze, koja odražava rusku sovjetsku zbilju, uzimajući u obzir činjenicu da su Krležini i Cesarčevi putopisi veoma poznati, dok djela drugih putnika u Rusiju treba pomalo izvući iz zaborava.

I. AUGUST CESAREC O RUSIJI DVADESETIH GODINA

August Cesarec bio je jedan od prvih europskih književnika koji je dao temeljita svjedočanstva o društvenim, političkim, a ponajprije o kulturnim zbivanjima u SSSR-u. U jesen 1922. godine Cesarec je upućen u svojstvu izaslanika na IV. kongres Kominterne koji se održavao u Moskvi od 5. listopada do 5. prosinca 1922. godine, ali se u Rusiji zadržao dulje – sve do travnja 1923. godine. Poslije pet mjeseci boravka u Sovjetskom Savezu uhićen je na državnoj granici pokraj Maribora i osuđen na tri mjeseca zatvora¹.

U tamnici Cesarec je pravio planove o književnom radu i, između ostaloga, skicirao u glavi knjigu o Rusiji, ali je tu zamisao ostvario tek nakon drugog boravka u SSSR-u od 1934. do 1937. godine i s drugim pogledima na novu povijesnu situaciju.

Poslije izlaska iz zatvora radio je vrlo mnogo na publicističkom polju, 1923. i 1924. godine u novinama i časopisima objavio je niz značajnih članaka i eseja s dojmovima iz Sovjetske Rusije, nakon prvog susreta s tom zemljom. Započeo je u *Borbi* 9. lipnja 1923. godine serijom podlistaka o sovjetskoj zbilji napisanih s velikom simpatijom prema SSSR-u².

¹ Na Cesarčevo uhićenje prigodom povratka iz Moskve reagirao je Miroslav Krleža člankom „Slučaj A. Cesarca“ u *Novoj Evropi*. Budući da je komunistička stranka tada već bila zabranjena, Krleža braneći Cesarca ne spominje stvarni razlog njegova boravka u Rusiji, kongres Kominterne, već tvrdi kako mu je namjera bila „napisati nama toliko potrebnu knjigu o ruskoj revoluciji, i putujući u Rusiju on je vršio, ustvari, samo svoju publicističku i književničku dužnost“ (Krleža 1923: 503).

² U razdoblju od lipnja do prosinca 1923. godine Cesarec je u zagrebačkoj *Borbi* objavio naredne članke s ruskom tematikom: „Prvi dan u Sovjetskoj Rusiji“, br. 23, 9.VI., „Drugi požar Moskve“, br. 24, 16.VI., „Lenjin na Kongresu“, br. 25, 23.VI., „Moskva s ulice“, br. 26, 19.VI., „Značenje NEP-a u Sovjetskoj Rusiji“, br. 27, 27.VII., „Ruski radnik“, br. 28 i broj 29, 2.VIII. i 9.VIII., „Diskusija o nacionalnom pitanju“, br. 30, 31, 32, 33, 16.VIII., 23.VIII., 30.VIII. i 6.IX., „Elektrifikatori-boljševici“, br. 34, 13.IX., „Crvena kasarna – učiteljica naroda“, br. 35, 20. IX., „Derevnja, o njoj i u njoj“, br. 39, 25.X., „Sovjetske škole i studenti“, br. 44 i 45, 30.XI. i 6. XII.